

ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

КЉУЧНЕ ПОРУКЕ:

Податке о квалитету животне средине користе различите службе, чиме се олакшава доношење одлука и правилан избор мера, у области урбанизма, комуналног уређења, планирања и изградње, здравствене заштите људи и животиња, пољопривреде, туризма, образовања.

28% локалних самоуправа редовно спроводи програм праћења стања животне средине (мерење квалитета ваздуха и заштита од буке).

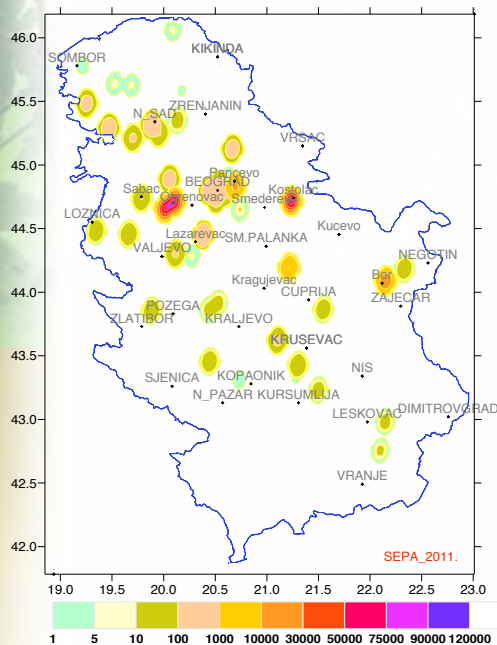
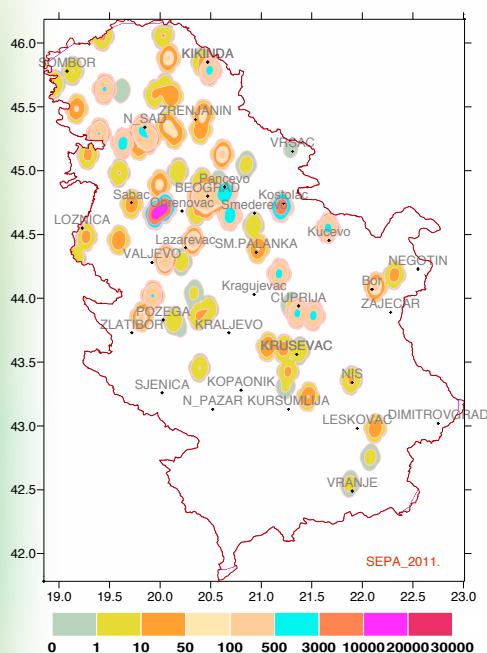
Квалитет животне средине се дефинише као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот, а као стање животне средине које се исказује физичким, хемијским, биолошким, естетским и другим индикаторима. Управо не одговарајући критеријуми и одређени индикатори доводе до проблема неефикасног праћења стања животне средине. Овај проблем је препознат и описан у Националном програму за заштиту животне средине као један од седам општих узрока проблема у животној средини у Србији и важан приоритет у уређивању и усклађивању домаће регулативе и праксе са европском.

Праћење (или мониторинг) стања и квалитета животне средине обухвата низ радњи које као циљ имају добијање поузданих података о стању и загађењу животне средине. Ове радње су мерење присуства загађујућих материја, обрада резултата и извештавање. Мониторинг се врши систематским мерењем, испитивањем и оцењивањем индикатора стања и загађења животне средине које обухвата праћење природних фактора, односно промена стања и карактеристика животне средине, укључујући и прекогранични мониторинг, и то: ваздуха, воде, земљишта, шума, биодиверзитета, флоре и фауне, елемената климе, озонског омотача, јонизујућег и нејонизујућег зрачења, буке, отпада,

рану најаву удеса са праћењем и проценом развоја загађења животне средине, као и преузетих обавеза из међународних уговора.

Постоје веома јасни разлози због којих је потребно организовано и стално праћење стања животне средине. Пре свега, мониторингом се могу идентификовати загађивачи и ниво загађивања који они узрокују, чиме се стварају услови за дефинисање мера заштите, доношење одговарајућих и правовремених одлука и реаговање у акцидентним ситуацијама. Редовни мониторинг обухвата – мониторинг квалитета ваздуха, акватичних екосистема, квалитета земљишта, угрожених биљних и животињских заједница, мониторинг инхалаторних алергена и мониторинг нивоа електромагнетног зрачења. Прикупљени подаци се обрађују и служе за формирање информационог система и извештавање јавности. Податке о квалитету животне средине користе различите стручне службе, чиме се олакшава доношење одлука, правилан избор мера и активности, у области урбанизма, комуналног уређења, планирања и изградње, здравствене заштите људи и животиња, пољопривреде, водопривреде, туризма, образовања итд.

Организовано праћење стања и квалитета животне средине започело је у Србији 2002. године. Прва регулатива усвојена је у децембру 2004. године, кроз Закон о заштити животне средине. Члановима 69 – 73 прописане су обавезе свих нивоа

Концентрације SO_2 Концентрације NO_2

власти – Републике, Аутономних покрајина и локалних самоуправа, да у оквиру своје надлежности, обезбеде континуалну контролу и праћење стања животне средине, као и финансирање обављања мониторинга. Истим Законом предвиђене су казнене одредбе за неспровођење мониторинга, а дат је и рок од две године (до краја 2006, члан 124), за доношење програма мониторинга. Први подзаконски акт којим се дефинише део програма мониторинга, Влада Србије је усвојила после годину дана; то је Уредба о утврђивању програма контроле квалитета ваздуха („Сл. гласник РС“ 23/2006) са периодом важења од две године (2006 и 2007). Овом уредбом је утврђена контрола квалитета ваздуха која обухвата систематско мерење имисије (са распоредом и бројем мерних места, и врстама загађујућих материја која ће се на њима мерити), праћење утицаја загађеног ваздуха на здравље људи, животну средину и климу и извештавање о резултатима мерења и праћења утицаја. Уредбе којима би се прописало мерење квалитета водотокова и других основних параметара животне средине, нису донете ни после истека рока од две године.

Наша организација има искуство из тог периода, контактирајући локалне власти и еколошке НВО, да је одредбе Закона ретко која локална самоуправа спроводила. Стање у општини Вршац може послужити као пример укупног стања и дешавања у читавој Србији. Покрајински секретаријат за заштиту животне средине је у периоду јул 2003 – децембар 2005, организовао и финансирао мерна места у више градова АП Војводине, међу њима и у општини Вршац, где су мерене основне загађујуће супстанце на једном мерном месту. Уредбом о утврђивању контроле

квалитета ваздуха за 2006. и 2007. годину, прописано је мерење у општини Вршац на два мерна места. Због непостојања општинског Програма заштите животне средине и недостатка финансијских инструмената његовог спровођења, наступио је прекид у трајању од две године. Тек оснивањем Фонда за заштиту животне средине општине Вршац и усвајањем програма рада Фонда и накнада за загађивање, створили су се институционални и финансијски услови за наставак мониторинга, од 1. јануара 2008. године. Извештаји о нивоу загађујућих материја су јавно објављивани у локалним новинама и на интернет презентацији општине, редовно до краја 2008. године, а касније, уз повремене прекиде, само на општинском сајту. У великом броју других општина, нису вршена никаква мерења, што је било значајно неповољније стање.

Доношењем Закона о изменама и допунама закона о заштити животне средине, као и Закона о заштити ваздуха (36/2009), сва ЕУ регулатива сажета у Директиви 2008/50/ЕЦ (On ambient air quality and cleaner air for Europe), преузета је и уврштена у домаће прописе. Тиме су створене формалне обавезе за хармонизацију домаће и ЕУ праксе. У складу са Законом о заштити ваздуха (чл. 11 – 13), основана је државна мрежа аутоматских мерних станица и мерних места за праћење квалитета ваздуха мануелним методама. Влада Србије утврђује критеријуме за одређивање броја и распореда мерних места, обим и учесталост мерења, класификацију појава које се прате, методологију рада и индикаторе загађења животне средине и њиховог праћења, рокове и начин достављања података. Све наведено садржи се у Уредби о утврђивању Програма контроле квалитета ваздуха у државној мрежи

(последњу усвојену Уредба објавио је „Сл. гласник РС“ број 58/2011). У државној мрежи станица, која је у надлежности Агенције за заштиту животне средине (СЕПА)¹, врше се мерења концентрација сумпор диоксида (SO₂), азот монооксида (NO) и азот диоксида (NO₂), угљен монооксида (CO₂) и приземног озона (O₃).

Поред државне мреже, Закон о заштити ваздуха (чл. 15) дефинише и постојање локалне мреже мерних станица и мерних места за мониторинг ваздуха. Локална мрежа успоставља се на нивоу аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе и чине је допунске мерне станице и мерна места. На основу мерења или поступака процене за зоне за које нема података о нивоу загађујућих материја из државне мреже, надлежни органи покрајине и локалне самоуправе, у складу са својим потребама и могућностима, могу одредити ова допунска мерна места. Мониторинг ваздуха у локалној мрежи обавља се према програму који за територију аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе доноси надлежни покрајински и локални орган. Овај програм мора бити усклађен са програмом државне мреже и мора добити сагласност надлежног Министарства. Средства за реализацију програма контроле квалитета ваздуха у локалној мрежи обезбеђују се из буџета аутономне покрајине и буџета локалне самоуправе. Надлежни покрајински и локални органи дужни су да податке о резултатима мониторинга квалитета ваздуха јавно објаве и доставе Агенцији за заштиту животне средине.

У Извештају Европске комисије о напретку Србије за 2012. годину, у поглављу 4.27. (Животна средина

¹ – Гашењем Агенције за заштиту животне средине (СЕПА) у септембру 2012. године, ова надлежност је пренета на Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине.

и климатске промене) стоји (цитат): „Одређени напредак се може забележити у погледу квалитета ваздуха. Праћење квалитета ваздуха је додатно побољшано тиме што је национална лабораторија за калибрацију надлежна за праћење квалитета ваздуха, а аналитичка лабораторија за загађиваче ваздуха при СЕПА. Међутим, капацитети и буџет СЕПА само за послове који су у вези са квалитетом ваздуха су у великој мери недовољни. Одређени напредак може се забележити у области квалитета воде. Србија је усагласила своје законодавство са правним тековинама ЕУ о граничним вредностима емисије (ГВЕ) за загађиваче воде и рокове за њихово усклађивање, као и о параметрима еколошког и хемијског стања површинских вода и хемијског и квантитативног стања подземних вода. Није остварен напредак у области буке док се чека оснивање надлежних органа, идентификовање подручја за стратешко мапирање буке и израђивање одговарајућих акционих планова“.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ТУМАЧЕЊА

Током истраживања, користили смо методу анкетања свих 145 општина које се налазе на подручју централне Србије и АП Војводине (без подручја АП Косово и Метохија). На анкетним листовима, између осталих, било је и једно питање у вези мониторинга – „Да ли ваша локална самоуправа спроводи локални програм праћења параметара животне средине (мониторинг квалитета амбијенталног ваздуха и нивоа буке)?“. Такође, тражено је од надлежних локалних органа да доставе копију извештаја о спровођењу Програма праћења стања животне средине (мониторинг квалитета ваздуха и заштита од буке) за 2010. и 2011.

Поред државне мреже, Закон о заштити ваздуха (чл. 15) дефинише и постојање локалне мреже мерних станица и мерних места за мониторинг ваздуха.

годину, уколико локална самоуправа усваја, спроводи и финансира такав програм. Прегледом одговора у анкетним листићима, утврђено је да само 28% локалних самоуправа редовно спроводи програм праћења стања животне средине. Ова мерна места не спадају у програм државне мреже, већ у локалну мрежу мерних места. Следећи дијаграм нам даје прецизне податке какво је стање на локалном нивоу када се ради о питању праћења стања животне средине.

Када се ради о врстама мониторинга (посматрајући само 28% локалних самоуправа у којима се врше мерења), утврдили смо да се у 97% општина и градова мониторинг спроводи у целости, дакле и квалитет ваздуха и ниво буке, а само 3% програм спроводи делимично (само мерења квалитета ваздуха или само мерење буке).

ПРЕДЛОЗИ И МЕРЕ

	Државни ниво	Локални ниво
Правни оквир	<ul style="list-style-type: none"> - Израда, усвајање и примена подзаконске регулативе којом би била обезбеђена и унапређена регулатива која је хармонизирана у потпуности са ЕУ. - Усвојити сет уредби и правилника који ће дефинисати област заштите од буке на основу актуелних директива ЕУ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Израда и усвајање локалних програма праћења стања животне средине.
Институционални оквир	<ul style="list-style-type: none"> - Утврдити и обезбедити реална буџетска средства у републичком буџету за праћење стања квалитета ваздуха, воде и буке. - Уложити додатне напоре како би остварили напредак у области буке, завршити оснивање предвиђених надлежних органа, идентификовати подручја за стратешко мапирање буке и израдити одговарајуће акционе планове. - Унапредити систем извештавања и обавештавања јавности о стању квалитета животне средине. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ојачати локалне мреже за праћење стања квалитета животне средине. Повећати број локалних мерних места за праћење стања квалитета животне средине. Организовати програме усавршавања за подизање квалитета људских ресурса у локалним мрежама. - Утврдити и обезбедити реална буџетска средства у општинским буџетима за праћење стања квалитета ваздуха, воде и буке. - Израда одговарајућих локалних акционих планова из области праћења стања квалитета животне средине.
НВО	<ul style="list-style-type: none"> - Допринос НВО-а, мрежа, појединаца кроз јавну расправу на националном нивоу о стању квалитета животне средине, механизмима и инструментима праћења стања, спровођењу закона, достизању потребних стандарда у процесу хармонизацији домаћих и ЕУ регулатива и њиховом спровођењу. 	<ul style="list-style-type: none"> - Програми повећања свести становништва о питањима која су важна за квалитет животне средине - Програми партнерства и сарадње цивилног сектора и сектора институција на унапређењу праћења стања квалитета животне средине - Допринос НВО-а, мрежа, појединаца кроз јавну расправу на локалном нивоу о стању квалитета животне средине, механизмима и инструментима праћења стања, спровођењу закона

European Fund for the Balkans

Bringing the Western Balkans closer to the European Union

- Европски фонд за Балкан – European Fund for the Balkans
 Envisioning Europe Programme Strand "THINK AND LINK" - Regional Policy Programme